

EWOLUCJA JĘZYKA URZĘDOWEGO W KOREI

Kyong-geun OH, profesor

Instytut Językoznawstwa

Wydział Neofilologii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza

al. Niepodległości 4, 61-874 Poznań, Poland

okg615@gmail.com

Abstrakt: Pismo chińskie razem z księgami buddyjskimi dotarło do Korei około III w.n.e. Od tego momentu Korea oficjalnie została włączona do obszaru kultury i cywilizacji chińskiej (Cheon So-yeong 2007, 362). Mimo że ideograficzne pismo chińskie nie nadawało się do zapisu języka koreańskiego, Koreańczycy, którzy nie mieli swojego pisma, przyjęli znaki chińskie. Ideograficzne pismo chińskie stało się podstawą życia piśmiennego Koreańczyków aż do połowy XIX w. Początkowo pisma były formułowane w języku chińskim, czyli pisano nie tylko znakami chińskimi, lecz także stosowano szyk typowy dla tego języka. Jednocześnie należy zaznaczyć, że Koreańczycy czytali teksty pisane ideograficznym pismem chińskim, adaptując wymowę chińską do zasad języka koreańskiego. Z czasem zaczęły się pojawiać różne style piśmiennicze, np. *gugyeol* czy *idu*. *Gugyeol* był stylem, który charakteryzował się szykiem wyrazów typowym dla języka chińskiego. Był jedynie wzbogacony o morfemy gramatyczne (np. końcówki fleksyjne) nieobecne w języku chińskim, a istotne dla języka koreańskiego. Kolejnym etapem rozwoju języka pisanego było pisanie wciąż chińskimi znakami, ale z zastosowaniem szyku typowego dla zdania sformułowanego w języku koreańskim, a nie w języku chińskim, np. czasownik w funkcji orzeczenia został przesunięty na koniec zdania. Styl urzędowy, w którym widoczne są te zmiany, nazywany jest *idu* (이두, 吏讀). Prób zapisywania języka koreańskiego zapożyczonymi znakami chińskimi było wiele, ale żadna z metod nie była efektywna. W związku z tym król Sejong stworzył *hangeul* – alfabet dostosowany do perfekcyjnego zapisywania języka koreańskiego.

Słowa kluczowe: znaki chińskie, pismo koreańskie, manuskrypt *Hunmin-jeongeum*, pismo dla ludzi prostych, pisanie pożyczonymi znakami chińskimi, *Gugyeol*, *Hyangchal*, *Idu*, konfucjanizm, uczoney mąż konfucjański, mieszany styl koreańskiego z chińskimi znakami, nowa powieść, ruch języka koreańskiego

EVOLUTION OF OFFICIAL LANGUAGE IN KOREA

Abstract: Chinese characters and Buddhist books reached Korea about third century of the Common Era. From that moment Korea became the official part of the Chinese culture and civilization (Cheon So-yeong 2007, 362). Despite the fact that ideographic Chinese characters were not fit for the Korean language, Koreans, having no writing system of their own, adopted the script. Chinese characters became the basis for the Korean writings and official documents till mid-19th century. Initially, texts were formulated in Chinese. The sentence order typical of the Chinese language was used in them too. At the same time Koreans read out such texts adapting the pronunciation of Chinese characters to the rules of Korean phonetics. With the flow of time, new styles of writing started emerging including *gugyeol* and *idu*. *Gugyeol* was a style in which the sentence word order was still typical of the Chinese language. It was, however, enriched with Korean grammatical morphemes which were absent in Chinese but were vital for Korean. The next

stage in the development of Korean writings is called *idu*. What is typical of *idu* is the fact that the sentence word order changed into typical of Korean spoken language (e.g. the verb was transferred at the end of the sentence). None of the methods was fully efficient. Therefore, the most significant breakthrough was the invention of the Korean alphabet called *hangeul* by the king Sejong.

Keywords: Chinese characters, Korean alphabet, *Hunmin-jeongeum* Manuscript, a profane name of the Korean alphabet, writing with borrowed Chinese characters, *Gugyeol*, *Hyangchal*, *Idu*, Confucianism, Confucian nobleman, Korean and Chinese mixed up style, new-style novel, the movement of national Korean

공용어로서 한국어의 문체 변화

요약: 한자는 불교경전과 더불어 3세기경에 한국어 전해졌다. 그로부터 한국은 공식적으로 중국의 문명과 문화권에 속하게 되었다(최소영 2007:362). 뜻글자인 한자가 한국어를 기입하기에 적합하지 않았음에도 불구하고 자신들의 문자를 갖고 있지 않았던 한국인들은 한자를 받아들일 수밖에 없었다. 그 후로 한자는 19세기 중반까지도 한국인들의 문자생활의 기본이 되었다. 처음에는 한자로 썼을 뿐만 아니라 문장의 구조도 중국어 구조에 따랐다. 하지만 동시에 한국인들은 한자를 자신들 언어의 속성을 반영하여 중국인들과는 다르게 읽었다는 것을 기억할 필요가 있다. 시간이 지남에 따라 한국인들은 구결 그리고 이두 등과 같은 한자를 이용한 자신들 나름의 표기방식을 만들어 내었다. 구결은 중국어의 문장구조를 그대로 따르면서 단지 중국어에는 없으나 한국어에서는 중요한, 예를 들어 어미 등과 같은, 문법적 형태소들을 첨가한 표기방식이었다. 그것에서 한층 더 발전하여 나타난 것이 이두(吏讀)인데, 한자를 이용하면서도 문법적 형태소들만을 첨가한 것이 아니라 문장의 구조와 어순을, 즉 동사를 문장의 끝에 놓이게 하는 등, 한국어에 맞도록 하여 표기한 것이다. 이두는 특히 당시 행정실무를 담당했던 계층인 이서(吏胥)들에 의해 공문서 작성의 표기방식으로서 19세기 말까지 오래도록 사용되었다. 한자를 차용하여 한국어를 표기하기 위한 여러 방식들이 있었으나, 그들 중 어느 것도 효과적이지 못했다. 그러한 까닭으로 마침내 세종이 한국어를 완벽하게 표기할 수 있는 새로운 문자인 한글을 창제하게 된 것이다.

키워드: 한자, 한글, 훈민정음, 언문, 차자표기법, 구결, 향찰, 이두, 유교, 사대부, 국한문혼용체, 신소설, 국어운동

Wstęp

Pismo chińskie razem z księgami buddyjskimi dotarło do Korei około III w.n.e. Od tego momentu Korea oficjalnie została włączona do obszaru kultury i cywilizacji chińskiej (Cheon So-yeong 2007, 362). Język chiński jest językiem izolującym, a język koreański ma strukturę aglutynacyjną i z tego powodu ideograficzne pismo chińskie nie nadawało się do zapisu języka koreańskiego. Mimo to Koreańczycy, którzy nie mieli swojego pisma, przyjęli znaki chińskie. Ideograficzne pismo chińskie stało się podstawą pisma koreańskiego aż do połowy XIX w. Początkowo pisma były formułowane w języku chińskim, czyli pisano nie tylko znakami chińskimi, lecz także stosowano szyk typowy dla tego języka. Jednocześnie należy zaznaczyć, że Koreańczycy czytali teksty pisane ideograficznym pismem chińskim, adaptując wymowę chińską do zasad języka koreańskiego. Trzeba też zwrócić uwagę na fakt, że szczególnie w okresie średniowiecza chińskie znaki pełniły rolę uniwersalnego pisma oraz uniwersalnego języka urzędowego i literackiego na Dalekim Wschodzie, jednak ich wymowa była od początku odmienna

w Chinach, Korei i Japonii. W związku z tym obywatele tych trzech państw nie byli w stanie porozumiewać się ustnie bez pośrednictwa tłumacza. Tak jest też w dzisiejszych czasach.

Etap adaptacji ideograficznego pisma chińskiego

Znaki chińskie są oczywiście pismem stworzonym do zapisu języka chińskiego i uwzględniają jego cechy charakterystyczne. Znaki chińskie są ideogramami, a język chiński jest niefleksyjny i nie ma sformalizowanej gramatyki (Kim Gyo-bin *et al.* 2007, 202–203). Z tego powodu ideogramy chińskie nie nadają się do zapisywania języków o innej strukturze gramatycznej i fonetycznej, w tym także języka koreańskiego, który ma złożoną strukturę sylabiczną i jest językiem fleksyjnym. Mimo diametralnych różnic pomiędzy tymi dwoma językami Koreańczycy, nie mając własnego pisma, przyjęli znaki chińskie i zaczęli się nimi posługiwać w swoim piśmiennictwie.

Z biegiem czasu nastąpiła adaptacja znaków chińskich do potrzeb gramatycznych i fonetycznych języka koreańskiego. Jego rezultatem było *chaja-pyogibeop* (차자표기법, 借字表記法), czyli tzw. pisanie zapożyczonymi znakami. Był to początek zapisu koreańskich nazw własnych, czyli imion, nazwisk, stanowisk czy nazw geograficznych (Cheon So-yeong 2007, 364). Zasadniczo istniały dwie metody zapisu. Po pierwsze, zapożyczano wymowę chińskich znaków (음차, 音借), a po drugie, zapożyczano ich znaczenie (훈차, 訓借). Przykładem zapożyczania wymowy chińskich znaków jest np. koreańskie słowo *daribori* 다리보리 (dawne żelazko), pisane chińskimi znakami jako 多里甫里; tutaj ich znaczenie w ogóle nie jest uwzględnione. Przykładem drugiego rodzaju zapożyczenia jest nazwa miejscowości *Hanbat* (kor. 한밭, dosł. duże pole), która została zapisana jako 大田(대전, *daejeon*). Najczęściej stosowano te dwie metody łącznie. Jako przykład może służyć nazwa miejscowości 길동(永同), co po koreańsku brzmi *gil-dong*, a chińskie znaki czyta się jako *yeong-dong*. W tym przypadku pierwszy znak został zaożyczony ze względu na znaczenie, a drugi tylko ze względu na jego wymowę (Lee Ik-seop i Jang So-won 2007, 177).

Reasumując, należy stwierdzić, że Koreańczycy próbowali zapisywać teksty w swoim języku za pomocą znaków chińskich o określonym znaczeniu, uwzględniając też do pewnego stopnia ich wymowę. Na przestrzeni dziejów wykształciło się kilka takich sposobów (stylów) zapisu wyrazów i tekstów koreańskich przy wykorzystaniu znaków chińskich. Należą do nich przede wszystkim *gugyeol*, *hyangchal* i *idu*, z czego tylko pierwszy i trzeci służyły do komunikacji urzędowej, gdyż *hyangchal* był wykorzystywany głównie do zapisu koreańskich pieśni i wierszy (nazywanych *hyang-ga*)¹.

¹ Używany był w czasie panowania zjednoczonej dynastii Silla (676–935). Jednak na początku dynastii Goreyo (936–1392) przestano pisać wiersze *hyang-ga*, w wyniku czego ten styl zapisu zanikł.

Styl *hanmun* (한문)

Styl chiński, czyli *hanmun*, który datuje się na okres przed dynastią Joseon, stał się domeną mężczyzn, wykształconych w piśmienniczej tradycji konfucjańskiej. Był elitarnym i ekskluzywnym pismem, jakim posługiwała się szlachta koreańska. Oprócz niej w społeczeństwie nikt nie umiał ani czytać, ani pisać w tym stylu. Dzięki niemu klasa rządząca mogła utrzymywać swego rodzaju monopol na wszystkie stanowiska i władzę w państwie. Klasa rządząca uparcie obstawała przy swoim przekonaniu, że tylko chińskie pismo jest prawdziwym pismem i nawet po wynalezieniu koreańskiego alfabetu *hangeul* jeszcze długo opierała się próbom wyparcia *hanmun* przez oryginalne pismo koreańskie, stworzone przez króla Sejonga w XV w. Ten kulturowy autorytet chińszczyzny *hanmun* we wszystkich sferach kultury (Hwang Pae-gang 1998, 90) utrzymywał się aż do połowy XIX stulecia. Zasadniczo wszystkie teksty zapisane z wykorzystaniem znaków chińskich nazywane były *hanmun*. Można w uproszczeniu powiedzieć, że nazwa *hanmun* odnosi się do każdego tekstu, w którym na poziomie wyrazów używano znaków chińskich. Inne nazwy, takie jak *gugyeol* czy *idu*, o których będzie mowa poniżej, odnoszą się do specyficznej struktury zdania tekstów pisanych w *hanmun*. A zatem oba te style są typowe dla *hanmun* i stanowią tylko pewne szczególne jego podtypy.

Styl *gugyeol* (구결, 口訣)

Gugyeol był stylem, który charakteryzował się szykiem wyrazów typowym dla języka chińskiego. Był jedynie wzbogacony o morfemy gramatyczne (np. końcówki fleksyjne), nieobecne w języku chińskim, a istotne dla języka koreańskiego. Główną funkcją *gugyeol* było ułatwienie rozumienia tekstu przez Koreańczyków (An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 22–23). Zapisując te morfemy gramatyczne brano przede wszystkim pod uwagę wymowę znaków chińskich, czyli do zapisu morfemów gramatycznych wykorzystywano znaki chińskie o wymowie podobnej do wymowy morfemu koreańskiego. Użyty w funkcji morfemu gramatycznego znak chiński tracił swoje oryginalne znaczenie. Można to zaobserwować w poniższych przykładach:

天地之間萬物之衆中**厸**唯人**是**最貴爲尼...
하늘과 땅 사이에 오직 사람만이 가장 귀하니...
(An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 23)

Wśród wszystkich rzeczy między niebem i ziemią człowiek jest najcenniejszy...
(tłumaczenie własne)

Znaki zapisane pogrubionym pismem: 厸 (jęz. kor. 예), 是 (이), 爲尼 (이니) są morfemami gramatycznymi typowymi dla stylu *gugyeol*.

Po wynalezieniu koreańskiego pisma w 1443 r. morfemy gramatyczne w stylu *gugyeol* były zapisywane alfabetem koreańskim:

國之語音이 異乎中國하여 與文字로 不相流通하니 故로 愚民이 有所欲言해도 而終不得伸其情者 多矣라

[우리나라 말이 중국과 달라서 (중국) 글자는 (우리나라 사람끼리) 서로 통하지 않는다. 이런 이유 때문에 어리석은 백성들이 하고 싶은 말이 있어도 자기가 생각하는 것을 쓰지 못하는 사람이 많다.]

(An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 22)

Nasz język jest inny od języka chińskiego, dlatego chińskimi znakami nie możemy się komunikować między sobą. Z tego powodu wśród nieuczonego ludu dużo osób nie umie zapisać tego, co chce powiedzieć.

(tłumaczenie własne)

W powyższym przykładzie następujące końcówki fleksyjne (-이, -하여, -로, -하니, 해도, - |, -라) są już zapisane alfabetem koreańskim, co jest charakterystyczne dla drugiego etapu rozwoju stylu *gugyeol*.

Bez końcówek typowych dla *gugyeol* można zrozumieć znaczenie tych tekstów, ale ich dodanie znacznie ułatwia zrozumienie komunikatu. Styl *gugyeol* zachowywał szyk zdania typowy dla języka chińskiego.

Styl *idu* (이두, 吏讀)

Kolejnym etapem rozwoju języka pisanego było pisanie wciąż chińskimi znakami, ale już z zastosowaniem szyku typowego dla zdania w języku koreańskim, a nie w języku chińskim, np. czasownik w funkcji orzeczenia został przesunięty na koniec zdania. Styl urzędowy, w którym widoczne są te zmiany, nazywany jest *idu* (이두, 吏讀).

Jego geneza nie jest dokładnie znana, ale wiemy, że istniał od dawna. Ślady w postaci tekstów zapisanych stylem *idu* można odnaleźć już w napisach wyrzytych na kamiennej płycie z okresu dynastii Silla (676–935). Nie wiadomo dokładnie, skąd pochodzi sam termin *idu*, ale na pewno był związany z ludźmi nazywanymi *iseo* 이서(吏胥), którzy zajmowali się sprawami administracyjnymi w urzędach (An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 19). *Idu* był stylem pośrednim, w którym zapisu dokonywano za pomocą znaków chińskich, ale jak już wcześniej wspomniano, szyk wyrazów w zdaniu został przystosowany do szyku typowego dla zdania koreańskiego. Ponadto był wzbogacony o morfemy gramatyczne i końcówki fleksyjne, co istotnie ułatwiało rozumienie sensu zdań, co ilustruje poniższy przykład:

二塔天寶十七年戊戌中立在之 (이탑은 천보 17년 무술에 세우다)

娣姊妹三人業以成在之 (남자매 삼인의 업으로써 이루다)

(Lee Ik-seop i Jang So-won 2007, 178)

Ta wieża została zbudowana w siedemnastym roku cheonbo, czyli w roku musul.

Zrealizowano ją wysiłkami trzech osób, czyli brata, starszej siostry i młodszej siostry.

(tłumaczenie własne)

W powyższym przykładzie szyk zdania jest zgodny z regułami mówionego języka koreańskiego (podmiot + dopełnienie + orzeczenie). Znaki chińskie (pogrubione) są morfemami gramatycznymi języka koreańskiego. 中 i 以 są końcówkami przypadkowymi, a 在之 jest końcówką zdaniową. Znaki dobrano wyłącznie ze względu na ich wymowę, a ich oryginalne znaczenia semantyczne nie zostały uwzględnione (Lee Ik-seop i Jang So-won 2007, 178).

Inaczej mówiąc, *idu* był zreformowanym językiem urzędowym, który został stworzony przez Koreańczyków przy wykorzystaniu chińskich znaków, by ułatwić zapis tekstów sformułowanych w języku koreańskim, tak bardzo różniącym się od języka chińskiego. Struktura zdań napisanych w stylu *idu* jest zupełnie inna niż zdań chińskich o takim samym znaczeniu.

Styl *idu* był stosowany do sporządzania dokumentów urzędowych aż do końca XIX w. Działo się tak dlatego, że *idu* (이두, 吏讀):

- 1) był ściśle związany z wykonywaniem zawodu urzędnika *iseo* (이서, 吏胥), a umiejętność pisania i czytania w tym stylu nadawała prestiż zawodowi urzędnika w czasie dynastii Goryeo i Joseon,
- 2) był oceniany wyżej niż koreański alfabet *hangeul* ze względu na prestiż chińskich znaków, które były podstawą piśmiennictwa Koreańczyków przez wiele wieków. Jednocześnie nauka *idu* była pomocna w opanowywaniu znaków chińskich. Warto też wspomnieć, że w tamtych czasach szlachta koreańska pisała głównie pismem chińskim, a posługując się *idu* była dumna z tego, że był on tylko trochę odmienny od oryginalnego pisma chińskiego.
- 3) aż do tzw. reformy Gabo w 1894 r. dokumenty pisane koreańskim pismem *hangeul* nie miały mocy prawnej (zob. An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 21–22).

Tylko dokumenty napisane pismem chińskim lub *idu* miały moc prawną. W 1675 r. król Sukjong wydał nawet dekret zakazujący przyjmowania dokumentów / umów pisanych w *hangeul* przy procesach dotyczących spłaty długów. Jednocześnie *idu*, który był łatwiejszy niż język chiński, był chętniej używany. Dopiero od 1894 r. dokumenty napisane w *hangeul* zyskały aprobatę i nadano im moc dokumentów urzędowych stosowanych w komunikacji oficjalnej i prawniczej. Stało się tak dzięki dekretowi króla Gojong, na mocy którego *hangeul* stał się podstawowym stylem zapisu wszystkich dokumentów urzędowych w państwie. Rok później król wydał jeszcze jeden dekret, zgodnie z którym wszystkie rozporządzenia i ustawy musiały być pisane w *hangeul* wraz z ich tłumaczeniem na pismo chińskie albo pismo mieszane (złożone ze znaków chińskich i *hangeul*) (Kim Jin-ho 2006, 285–286). W ten sposób doszło do przełomu w życiu piśmiennym Koreańczyków. Zmiana ta nastąpiła dopiero 448 lat od wynalezieniu *hangeul* przez króla Sejonga.

Skutki i znaczenie adaptacji ideograficznego pisma chińskiego

Z jednej strony przyjęcie pisma chińskiego przez Koreańczyków umożliwiło im zachowanie dziedzictwa językowego, ale z drugiej strony było też swego rodzaju tragedią ze względu na olbrzymie różnice między językiem chińskim i koreańskim. Nieprzystawalność języków sprawiła, że powstała konieczność dostosowania zapożyczonego pisma chińskiego do struktury języka koreańskiego, czego rezultatem były omówione *gugyeol*, *hyangchal* i *idu*. Jednak wysiłki te nie doprowadziły ani do powstania jednolitego i konsekwentnego systemu zapisu ideograficznego, ani do całkowitej asymilacji i fonetyzacji chińskiego pisma ideograficznego (co oznaczałoby jego koreanizację). Jednak dawni Koreańczycy dzięki tym sposobom zapisu mogli zachować i przekazać własne dziedzictwo, historię, prawo i twórczość literacką. Mają one swoje poczesne miejsce w historii języka koreańskiego, a współcześni Koreańczycy dzięki zapisom historycznym mogą dowiedzieć się więcej o prawdziwych obliczach rozwoju swojego języka.

Reforma króla Sejong (1397–1450, lata panowania 1418–1450).

Wprowadzenie alfabetu koreańskiego *hangeul* (한글)

Próby zapisywania języka koreańskiego zapożyczonymi znakami chińskimi (676–935) podejmowano na wiele sposobów, ale żadna z metod nie była efektywna. W końcu jednak powstało pismo do zapisywania języka koreańskiego, idealnie pasujące do jego struktury i do precyzyjnego zapisywania jego głosek i wyrazów. Tym pismem i zarazem zwieńczeniem marzeń był *hangeul*.

Hangeul, czyli *hunmin-jeong-eum* (훈민정음, 訓民正音) został wynaleziony przez samego króla Sejong w 1443 r. i oficjalnie ogłoszony w roku 1446, znaczenie tej nazwy to dosłownie ‘poprawny dźwięk nauczający lud’ (An Byeong-hui i Lee Gwang-ho 2007, 28–29). Król Sejong chciał przede wszystkim dać swoim poddanym łatwe, uniwersalne pismo, bo w społeczeństwie koreańskim tylko wykształcona szlachta potrafiła pisać i czytać teksty zapisane chińskim pismem. Znaki chińskie były zbyt trudne dla prostego ludu. Dlatego król Sejong wymyślił 28 nowych, łatwych do zapamiętania znaków. Sejong był wybitnym językoznawcą, posiadał dogłębną wiedzę o fonologii języka chińskiego oraz o filozofii konfucjańskiej. *Hangeul* został stworzony w oparciu o głęboką wiedzę językoznawczą i wycucie językowe. Podstawowe spółgłoski („ㄱ” – g, k, „ㄴ” – n, „ㄷ” – s, „ㅁ” – m) były wzorowane na organach mowy (usta, zęby, gardło, podniebienie), a podstawowe samogłoski („ㅇ” – o, „ㅡ” – eu, „ㅣ” – i) były wzorowane na trzech głównych elementach wszechświata (천지인, 天地人: niebie, ziemi i człowieku) według filozofii konfucjańskiej. Pozostałe spółgłoski i samogłoski zostały stworzone przez połączenie ze sobą tych podstawowych (zob. Lee Ik-seop i Jang So-won 2007, 179–184).

Generalnie większość systemów pisma na świecie została stworzona w oparciu o łacinę lub grekę, *hangeul* nie ma żadnego związku z tymi dwoma systemami zapisu. Jest on całkowicie oryginalnym pismem koreańskim. Co więcej, jest to system pisma wyjątkowo dobrze poznany, gdyż jedynie w jego przypadku znamy konkretnego wynalazcę i dokładną datę powstania.

Hangeul jest złożony z 28 liter (11 spółgłosek i 17 samogłosek), bardzo prostych w użyciu. Okazało się, że rzeczywiście można było za ich pomocą bardzo precyzyjnie zapisywać teksty koreańskie, a nawet w razie potrzeby do pewnego stopnia odwzorowywać wymowę znaków chińskich. Dlatego początkowo *hangeul* był wykorzystywany jako narzędzie poprawnego odczytywania chińskich ideogramów w nauce pisma i w lekturze tekstów *hanmun*. Wynalezienie alfabetu *hangeul* w XV stuleciu pozwoliło jednak przede wszystkim wykorzystać ten system pisma alfabetycznego do zapisu autonomicznych tekstów koreańskich.

Wynalezienie *hangeul* pozwoliło także na dynamiczny rozwój literatury koreańskiej². Początkowo jednak *hangeul* uważany za pospolity i wulgarny sposób zapisu był bojkotowany przez szlachtę i stał się pismem przeznaczonym tylko dla ludu i kobiet. Z tego powodu nie mógł się prężnie rozwijać ani jako język urzędowy, ani literacki.

Etap zapisu mieszanego – *hangeul* razem z chińskimi znakami

Korea została otwarta przez traktat handlowy z Japonią w 1876 r. Gdyby sama mogła wprowadzić reformy społeczne i nawiązała nowoczesne relacje z innymi państwami jak równy z równym, jej historia mogłaby potoczyć się inaczej. Niestety, tak się nie stało. Po otwarciu granic była coraz bardziej podporządkowywana obcym mocarstwom, aż w końcu utraciła swoją suwerenność w 1910 r. w wyniku aneksji do imperium japońskiego. Ten trudny okres, podobnie jak okres zaborów na ziemiach polskich, był dla Koreańczyków okresem zbierania sił do walki z obcymi siłami. Dopiero wtedy udało się upowszechnić koreański styl pisania w *hangeul*, który pozwalał zachować własną tradycyjną kulturę i tożsamość narodową. Koreańczycy zaczęli wreszcie dostrzegać, że chińskie pismo jest po prostu obce. Jednak wyparcie pisma chińskiego przez *hangeul* nie mogło nastąpić z dnia na dzień. Był to długotrwały i stopniowo zachodzący proces. W okresie modernizmu przyjęto zapis mieszany, ideograficzno-alfabetyczny, polegający na tym, że wyrazy sinokoreańskie były pisane dalej znakami chińskimi, a cała reszta tekstu, czyli wyrazy rodzime i morfemy gramatyczne alfabetem *hangeul*. Stopniowo unowocześniano w nim kształt liter i porządkowano reguły ortograficzne. W okresie modernizmu tzw. „ruch języka koreańskiego” był ugruntowany na nowoczesnym systemie edukacji wprowadzonym po 1894 r. W całym kraju osoby prywatne aktywnie włączały się w system edukacyjny, zakładając różne szkoły. Dla uczniów tych szkół publikowano podręczniki napisane *hangeul* lub zapisem mieszanym. Ruch języka koreańskiego i rozpowszechnienie stylu koreańskiego były symbolem nowoczesności w zmianach społeczno-kulturalnych. Odrzucenie pisma chińskiego i stosowanie *hangeul* oznaczało proces budowania nowego społeczeństwa wyrzekającego się tego, co stare.

² Od momentu wynalezienia *hangeul* można było uprawiać równoległe obok klasycznej chińszczyzny twórczość literacką we własnym języku. Różne okoliczności sprawiły jednak, że tego rodzaju bilingwizm odznaczał się wyraźną przewagą sfery *hanmun*. Nurt rodzimy pisany alfabetem *hangeul* był często określany jako *eonmun* ‘piśmiennictwo ludzi nieuczonych, prostych, niewyrobionych literacko’ i obejmował popularne opowieści, poezję kobiecą, wszystko to, co dzisiaj zaliczone by zostało do literatury masowej.

Chińskie pismo straciło swój autorytet, a każdy obywatel łatwo mógł nauczyć się czytać i pisać w *hangeul*. Koreańskie pismo zaczęło być szeroko używane w edukacji publicznej i w rozpowszechnianiu nowej wiedzy przywiezionej do Korei z Europy. Jednocześnie zaczęto też wydawać gazety i czasopisma w *hangeul* dla osób piśmiennych ze wszystkich klas społecznych.

Zapis mieszany był stylem edytorskim, urzędowym i naukowym. Był to styl przejściowy od *hanmun* do *hangeul*. Używano go głównie w artykułach drukowanych w gazetach i czasopismach, do wyrażania opinii i do wyjaśnienia konkretnych pojęć zapożyczonych z nauki zachodniej, dlatego często wyglądał jak styl tłumaczeniowy. Chociaż, jak wspomniano, był stylem przejściowym w okresie odrzucania pisma chińskiego i przyjmowania *hangeul*, teksty w nim zapisane miały strukturę zdania typową dla języka koreańskiego, co stanowiło istotny krok w kierunku uwolnienia się od szyku języka chińskiego. Z czasem używano coraz mniejszej liczby wyrazów chińskich i w ten sposób język pisany coraz bardziej zbliżał się do języka mówionego. Można to zaobserwować w przykładzie podanym niżej:

상고의 업을 자기의 一人私物로 보지 말고 전국의 公本된 관계로
思量함이 가하니, 힘이 無하면 그 직분을 지키기 힘들며 의가 무하면
그 직분을 행하기 힘들며 智가 무하면 그 직분을 정하기 힘든지라.
그 세 개의 행실이 구비한 연후에 상고의 직분을 盡함이라.

유길준 <서유견문(西遊見聞), 일부> (1895)

Trzeba uświadomić sobie że praca nie jest indywidualna, lecz wspólna, że jest związana ze wszystkimi mieszkańcami państwa. Jeśli brakuje zaufania, trudno dobrze wykonać własną pracę. Jeśli nie jest się sprawiedliwym, nie można dobrze wykonać swoich zadań. Jeśli brakuje komuś wiedzy, nie będzie wiedział, jak wykonać swoją pracę. W związku z tym dopiero gdy człowiek spełni te trzy wymagania, może dobrze wykonywać swoją pracę.

(Yu Gil-joon, Część Seoyu-gyeonmun 1895)

(tłumaczenie własne)

Podsumowując, należy podkreślić ogromną rolę ruchu języka koreańskiego, który w okresie modernizmu rozpowszechnił zapis mieszany i jednocześnie uwolnił go od szyku typowego dla zdania języka chińskiego, w ten sposób torując Koreańczykom drogę do całkowitego przejścia do zapisu *hangeul*. Było to największe osiągnięcie piśmiennicze tego ruchu w historii języka koreańskiego.

Etap dominacji alfabetu koreańskiego i wyparcie pisma chińskiego przez rodzime pismo koreańskie

Jak napisano wcześniej, *hangeul* po raz pierwszy stał się językiem dokumentów urzędowych w 1894 r. w wyniku wydania dekretu królewskiego. Rok później *hangeul* został wprowadzony do szkół podstawowych. Zaczęto także wydawać w nim gazety i czasopisma. Poniższy tekst jest fragmentem pierwszego numeru gazety „Niepodległość”, która drukowana była wyłącznie alfabetycznym pismem koreańskim, bez chińskich znaków ideograficznych:

우리가 독립신문을 처음으로 출판하난대 조선 속에 있는 내외국민에게 우리 주위를 미리 말살하여 아시게 하노라. 우리는 첫째 편벽되지 아니하고로 상하귀천을 달리 대접 아니하고 모두 조선사람으로만 알고 조선을 위하여 공평히 인민에게 말할 터인데 (중략) 모두 언문으로 쓰기는 남녀 상하귀천이 모두 보게 함이요 또 구절을 떼여 쓰기는 알아보기 쉽도록 함이다.

<<독립신문>> 1896. 04. 07

My jako pierwsi wydajemy gazetę „Niepodległość”, aby nie tylko obywatele, lecz także obcokrajowcy dobrze wiedzieli o sytuacji panującej w naszym kraju. Jesteśmy otwarci i tolerancyjni, traktujemy wszystkich, bez względu na to, czy należą do szlachty, czy chłopstwa, jak równych sobie Koreańczyków. Będziemy mówili do wszystkich Koreańczyków. [...] Piszemy hangeulem, aby mężczyźni, kobiety, szlachta, chłopstwo, czyli wszyscy obywatele mogli nas czytać. Aby nasze teksty były łatwiejsze do czytania, stawiamy spacje.

Gazeta „Niepodległość”, 7.04.1986.

(tłumaczenie własne)

Czytanie i pisanie w *hangeul* było łatwe dla wszystkich, więc liczba ludzi umiejących pisać i czytać gwałtownie wzrosła. Pisarze koreańscy zaczęli szukać nowych sposobów tworzenia w języku koreańskim.

Rozwój i upowszechnienie alfabetu koreańskiego w społeczeństwie spowodowały upadek odizolowanego i hermetycznego życia piśmienniczego wśród szlachty, powszechnego w czasie dynastii Joseon. *Hangeul* ostatecznie stał się decydującą siłą, która przełamała dualizm piśmienniczy Koreańczyków (Kwon Yeong-min 2004, 63–66).

Okres okupacji japońskiej 1910–1945: japonizacja i kryzys języka koreańskiego

Od samego początku okupacji postępowała stopniowa japonizacja Koreańczyków. Gubernator japoński zezwolił Koreańczykom jedynie na zapis mieszany (*hangeul* razem ze znakami chińskimi), aby ich życie piśmiennicze było jak najbardziej podobne do japońskiego. W czasie okupacji japońskiej zapis mieszany stał się oficjalnym stylem urzędowym i prasowym. Dla Koreańczyków oznaczało to akceptację stylu języka japońskiego oraz kultury japońskiej. Wszystkie dokumenty urzędowe wydawano wyłącznie zapisem mieszanym, a większość podręczników w szkołach była tłumaczeniem książek japońskich. Również zapis mieszany, w którym drukowano różne gazety i czasopisma, był po prostu naśladowaniem stylu języka japońskiego (Kim Yun-sik i Kim Hyeon 1997, 141–152). Z tego powodu pisanie w samym alfabetie *hangeul* przestało być powszechne. Należy pamiętać, że w tym okresie większość koreańskiej inteligencji kształciła się w Japonii, a źródłem nauki i wiedzy Zachodu były japońskie książki. W rezultacie język koreański i pismo *hangeul*, wykluczone z dziedziny administracji, nauki, ideologii i propagandy prasowej, funkcjonowały jedynie jako język życia codziennego, wyrażający uczucia i emocje człowieka, czyli stosowano go tylko do prywatnej korespondencji lub do pisania dzieł literackich. Dodatkowo rząd japoński w 1938 r. po wygranej wojnie z Chinami w ramach polityki asymilacji kulturowej zakazał używania

języka koreańskiego w szkołach, a w 1941 r. zakazał także wydawania jakichkolwiek publikacji w języku koreańskim.

Mimo takich trudnych warunków koreańscy naukowcy aktywnie prowadzili badania nad językiem koreańskim zakładając różne organizacje naukowe np. Towarzystwo Badania Języka Koreańskiego (조선어 연구회, 1921), Koło Naukowe Języka i Literatury Koreańskiej (조선어문학회, 1931), Towarzystwo Językoznawstwa Koreańskiego (조선어학연구회, 1932), Koło Naukowe *Jindan* (진단학회, 1934), Towarzystwo Fonetyki Koreańskiej (조선음성학회, 1935). Przede wszystkim jednak w 1932 r. został ogłoszony „Ustandaryzowany regulamin ortografii języka koreańskiego”. Został on opublikowany przez Towarzystwo Językoznawstwa Koreańskiego. Ta przełomowa publikacja została wydana dopiero 487 lat po wynalezieniu *hangeul* przez króla Sejonga, a dzięki niej wreszcie zostały ustalone zasady ortografii języka koreańskiego (Kim Yun-sik i Kim Hyeon 1997, 287).

W 1945 r. Korea odzyskała niepodległość. Ostateczna wersja zapisu współczesnego alfabetu koreańskiego została opublikowana w 1946 r. Rząd Korei oficjalnie zaakceptował ją w 1948 r.

Podsumowanie

Przyjęcie ideograficznego pisma chińskiego istotnie wpłynęło na kulturę piśmienniczą w Korei. Ten trudny chiński zapis ideograficzny na wiele wieków wpłynął na elitarność klasy władającej językiem pisanym.

Rozwój koreańskiego języka pisanego za pomocą znaków chińskich zaowocował wykształceniem się specyficznych form zapisu i stylów piśmienniczych. Nastąpiła adaptacja znaków chińskich do potrzeb zapisu języka koreańskiego: po pierwsze, dodano do tekstu pisanego pismem chińskim morfemy gramatyczne typowe dla języka koreańskiego, w wyniku czego powstał styl *gugyeol*. Po drugie, zaczęto pisać znakami chińskimi, zachowując szyk zdania typowy dla języka koreańskiego: w ten sposób powstał styl *idu*. Jednakże żaden z tych stylów nie był w pełni odpowiedni do zapisywania tekstów sformułowanych w języku koreańskim.

Reforma króla Sejonga, czyli wynalezienie *hangeul*, była punktem zwrotnym w rozwoju języka koreańskiego, który od tego momentu stopniowo zaczął zyskiwać coraz większą popularność, aż w końcu wyparł całkowicie ideograficzne pismo chińskie. Dzięki *hangeul* Koreańczycy wreszcie mogli uwolnić się od biligwizmu piśmienniczego (*hanmun* i *hangeul*).

Bibliografia

- An, Byeong-hui, Gwang-ho Lee. 2007. 中世國語文法論 [Gramatyka średniowiecznego języka koreańskiego]. Seul: Hakyeonsa.
- An, Byeong-hui, Yong-seon Yun, Ho-gwon Lee. 2007. 중세국어연습 [Ćwiczenie języka koreańskiego średniowiecza]. Seul: KNOU Press.
- Cheon, So-yeong. 2007. 우리 말의 문화찾기 [W poszukiwaniu kultury naszego języka]. Seul: Hanguk-munhwasa.
- Hwang, Pae-gang. 1998. 한국문학의이해 [Zrozumieć literaturę koreańską]. Seul: Saemunsa.
- Im, Yong-gi, i Yun-pyo Hong (red.). 2006. 국어사 연구 어디까지 와 있는가 [Na jakim etapie jest badanie historii języka koreańskiego]. Paju: Taehaksa.
- Jang, Bu-il, Nam-cheol Jo, i Sang-jin Lee. 2011. 한국근현대문학사 [Historia współczesnej literatury koreańskiej]. Seul: KNOU Press.
- Jo, Dong-il, Jong-mun Seo, i Jong-seong Pak. 2012. 국문학의 역사 [Historia literatury koreańskiej]. Seul: KNOU Press.
- Kim, Gyo-bin *et al.*, 2007, 중국의 종교와 사상 [Religie i systemy filozoficzne Chin], Seul, KNOU Press.
- Kim, Jin-ho. 2006. 재미있는 한국어 이야기 [Ciekawa historia języka koreańskiego]. Seul: Bagijeong.
- Kim, Jung-ha. 2005. 개화기 소설연구 [Studium powieści modernistycznej]. Seul: Gukhak-jaryowon.
- Kim, Yun-sik, i Hyeon Kim. 1997. 한국문학사 [Historia literatury koreańskiej]. Seul: Mineumsa.
- Kwon, Yeong-min. 2004. 한국현대문학사 1 [Historia współczesnej literatury koreańskiej t. 1]. Seul: Mineumsa.
- Lee Gi-mun, i So-won Jang. 2007. 國語史 [Historia języka koreańskiego]. Seul: KNOU Press.
- Lee Hui-seung, Byeong-hui An, i Jae-yeong Han. 2011. 한글 맞춤법 강의 [Wykład ortografii języka koreańskiego]. Seongnam: Sinsu-munhwasa.
- Lee Ik-seop, i So-won Jang. 2007. 국어학개론 [Zarys nauki o języku koreańskim]. Seul: KNOU Press.